

Zondag 9 december 2018

TivoliVredenburg - Hertz - 15.00 uur

Internationale Topensembles 1

RICHARD GOODE

Joseph Haydn 1732 - 1809

Variaties in f Hob. XVII : 6 (1793)

Wolfgang Amadeus Mozart 1756- 1791

Mars in C KV 408

Allemande in c, uit: Suite KV 399

Courante in Es, uit: Suite KV 399

Menuet in D KV 355

Gigue in G KV 574

Ludwig van Beethoven 1770- 1827

Sonate nr. 26 in Es opus 81a 'Les Adieux'

Pauze

Leoš Janáček 1854 - 1928

V Mlhách (In de misten)

Frédéric Chopin 1810- 1849

Impromptu in Ges opus 51

Mazurka in C opus 24 nr. 2

Mazurka in B opus 41 nr. 2

Mazurka in As opus 41 nr. 3

Mazurka in cis opus 50 nr. 3

Fantasie in f opus 49

Haydn - Variaties in f

Tussen zijn twee zeer succesvolle bezoeken aan Londen in 1791/1792 en 1794/1795 kende Franz Joseph Haydn een werkzaam jaar in zijn thuishaven Wenen. Waar de Engelse kranten vol hadden gestaan van zijn verrichtingen, nam de Weense pers nauwelijks nota van zijn terugkomst. In alle rust kon hij zich voorbereiden op zijn volgende Engeland-reis. De belangrijkste gebeurtenissen uit dat jaar: ene Ludwig van Beethoven - met wie hij op zijn terugreis al kennis had gemaakt in Bonn - kwam bij hem op les, daar Mozart in de tussentijd plotseling was gestorven. Maar het klikte niet tussen beiden. Waar het ook niet klikte, was in het huwelijk van Haydn. Het was in dit jaar 1793 dat hij het huisje in Gumpendorf aankocht, waar hij zou sterven en waar nog heden het Haydn-museum is gevestigd. Hij verwierf het eigenlijk vooral op

sterke aandrang van zijn vrouw 'voor het geval zij weduwe mocht worden'. Haydn sleet er zijn laatste jaren als weduwnaar, want hij overleefde zijn echtgenote ruimschoots. Af en toe nam hij de koets om een concert in Wenen te bezoeken: een ritje dat toen precies zoveel kostte als een taxi nu.

Een van zijn populairste werken voor piano schreef Haydn in dat Weense tussenjaar: de Variaties in f, ook wel 'Un piccolo divertimento' genoemd. Mogelijk was de dood van Marianne von Genzinger de aanleiding. Haydn moet zich langzamerhand knap alleen hebben gevoeld: Mozart was dood, zijn maîtresse, de zangeres Luigia Polzelli was teruggekeerd naar Italië en nu viel ook deze Marianne von Genzinger weg, een sprankelende muzikale dame van tegen de veertig, bij wie hij veel over de vloer kwam. Waarschijnlijk voelde hij veel voor haar en Haydn-kenner Robbins Landon suggereerde dat dit kleine 'divertimento' als monument voor haar nagedachtenis was bedoeld. Opmerkelijk aan deze set variaties is, dat ze zijn gebouwd op zowel een mineur- als een majeur-thema, die beide aan variatietechnieken onderworpen worden. Het mineur-thema met zijn wiegende gang en gepuncteerde ritmes en het majeur-thema met plotseling uitwaaijende akkoordbrekingen worden direct na elkaar geëxposeerd. De eerste variatie klinkt in mineur met 'naslaande' zestiende-noten, de daaropvolgende majeur-variantie kenmerkt zich door een lawine aan trillers. Toonladderfiguren beheersen de volgende mineurvariantie en snelle triolen geven de majeuresectie daarna een zekere werveling. Een reprise van de aanvang lijkt zich aan te kondigen, maar speels legt Haydn het erop toe, om na zoveel sprankeling met een ingetogen, zo niet treurig slot te komen.

Mozart - in de voetsporen van vader en zonen Bach

Wat als... Wolfgang Amadeus Mozart was ingegaan op het aanbod van een aantal Amsterdamse kooplieden om naar de Hollandse havenstad te komen? Misschien was hij dan niet verarmd aan zijn eind gekomen in een appartement in de Weense Rauhensteingasse, maar had er trots naast het Rembrandthuis een Amsterdams Mozarthuis kunnen verrijzen! Alleen zo is het niet gelopen: toen Haydn terugkeerde van zijn Engeland-reis was Mozart dood en begraven, in Wenen wel te verstaan en in een ontraceerbaar armengraf beland. Engeland had Mozart nog voor Haydn bereisd, in zijn vroege jeugd en het mooie beeld dat hij op de schoot van Johann Christian, de 'Londense' Bachzoon musiceerde, overleverde ons het iconische beeld van generaties componisten die elkaar de hand reiken. Later in zijn leven kwam er nog zo'n moment waarop Mozart direct in contact kwam met de Bach-traditie: op bezoek in de Thomaskerk in Leipzig in 1789 zou Mozart partituren van Bach voor zich uitgespreid hebben en gezegd hebben: 'Stoor me niet, hier valt wat te leren!' En inderdaad, we zien bij de late werken van Mozart, zoals de drie laatste symfonieën, een toenemende aandacht voor het contrapunt. Een kleine proeve van zijn fenomenale kunnen, ook op dit gebied, vinden we in de *Gigue* van slechts 38 maten die hij toen in het schrift van de Leipziger organist van dienst noteerde. Het werk refereert aan de laatste fuga uit Bachs *Wohltemperiertes Klavier* deel I, maar gebruikt ook het chromatisch totaal - alle twaalf noten van het octaaf. De dansen en de

mars die er in deze collage aan voorafgaan, komen uit een andere bron. Ze dateren uit 1782 en bewijzen lippendienst aan een andere muzikale Engelandvaarder: 'Suite in Händels Manier' staat erboven.

Beethoven - Afscheid van ZKH Aartshertog Rudolf

Ook Ludwig van Beethoven lonkte wel eens naar dat grote eiland aan de overkant van de Noordzee, maar al schreef hij nog zo graag Schotse dansen (*Écossaises*) en variaties op Engelse liedjes, in tegenstelling tot Händel en Haydn zette hij er nooit voet aan wal. Mede door de woelingen van de Napoleontische oorlogen was reizen rond 1800 trouwens geen sinecure. We kunnen ons tegenwoordig nauwelijks nog voorstellen hoe ongemakkelijk in vroeger eeuwen de postkoets was, maar ook niet hoeveel reuring de aankomst ervan teweegbracht. Het symbool van de Deutsche Post is nog steeds de hoorn, het instrument waarmee de koetsiers van de firma Thurn und Taxis - de eerste grote internationale vervoerder, aan wie we ook het woord 'taxi' danken - hun vertrek of aankomst aankondigden. De hoorn behoorde tot het vaste gereedschap van de postkoetsier en omdat de natuurhoorn zonder ventielen maar weinig tonen kende, leidde dat al gauw tot standaard-deuntjes zoals de 'hoornkwinten', waarmee Ludwig van Beethoven zijn sonate met de bijnaam 'Les Adieux', opent.

Waarom hij dat deed? Ten gevolge van het beleg van Wenen in 1809 door de troepen van Napoleon moest aartshertog Rudolf, in die tijd Beethovens rijkste en machtigste vriend, de stad tijdelijk verlaten. Boven de eerste 'hoorn'-klanken van het manuscript schreef de componist rond 1809-1810 dan ook eigenhandig de woorden 'Lebe wohl!', zonder verdere duiding. Maar bij de eerste drukproeven van de sonate in 1811 staat het er in duidelijke letters bij: 'Bij het vertrek van Zijne Keizerlijke Hoogheid Aartshertog Rudolf, in bewondering.'

Op die plechtstatige inleiding volgt een snel en wervelend *Allegro* in sonate-vorm met twee thema's. In beide kunnen we sporen van het 'Lebewohl-thema' terugvinden. In het *Andante espressivo* laat Beethoven ons het smartelijke gevoel van gemis ervaren, 'Absenheit' schreef hij erbij. Des te groter het feest van de terugkeer en het heugelijke weerzien dat het *Vivacissimamente* vertegenwoordigt! Beethoven schreef hier dus een heel programmatisch werk (een muziekstuk met een onderliggend verhaal) dat ook herinneringen oproept aan een jeugdwerk van Bach: 'Capriccio sopra la lontananza del suo fratello dilettissimo'. Ook hier wemelt het van de hoornkwinten, want de postkoets was ook toen al hevig in gebruik.

Janáček in Engeland en Walcheren

Op zijn tweeënzeventigste zwierf de Tsechische componist Leoš Janáček een paar dagen over het Zeeuwse eiland Walcheren. Hij was zojuist bejubeld in Londen en probeerde in de natuur weer tot rust te komen. Want een natuurmens was Janáček in hoge mate. 'De Londense indrukken' zo merkte hij op, 'vervaagden bij het zien van de branding en het horen van de wind in de duinen bij Domburg.' Toch ontstond zijn pianostuk 'In de Misten' niet tijdens dit Londense verblijf, maar al veel eerder, in 1912, toen de provinciaal Janáček zelfs nog niet was doorgedrongen tot het podium van het Nationale theater in Praag. Mogelijk treurde hij nog om het verlies

van zijn dochter Olga toen hij deze vier schetsen neerschreef. Alle vier gebruiken 'mistige' toonsoorten met vijf of zes mollen. Ook maatwisselingen zijn aan de orde van de dag, wat bijdraagt aan de ongrijpbare contouren van deze muziek. Natuurlijk wordt vaak verwezen naar de pianomuziek van Debussy, die immers ook graag weersgesteldheden tot onderwerp nam. Maar Janáček's muziek behoudt toch altijd iets heel eigens. De première vond in 1913 plaats tijdens een koorconcert in het Moravische Kromeriz.

Chopin in Schotland

Beelden van een hoestende en bloed opgevend Frédéric Chopin tijdens zijn laatste internationale concerttour blijven op het netvlies gegrift, na het zien van een geromantiseerde 'biopic'. Want die laatste fase van zijn pianistencarrière die zich in Engeland en Schotland afspeelde, was zeker geen glorieus feestje. Zijn spel was geen schaduw meer van wat het was geweest, maar toch niet verstoken van fijnheid en elegantie. Zijn laatste concert - een benefiet voor Poolse vluchtelingen zoals hij - bracht dan ook nog ruim voldoende publiek op de been. Gesloopt keerde hij in november 1848 terug naar Parijs, waar hij dankzij ondersteuning nog een klein jaar financieel zorgenvrij kon leven, maar eigenlijk niet meer kon werken. Een groot pianistisch oeuvre had hij toen al op zijn naam staan: tientallen mazurka's - een Poolse gezelschapsdans die hij helemaal naar zijn pianistische hand wist te zetten - schreef hij van zijn vroege jeugd tot aan zijn stervensjaar. De Derde Impromptu opus 51 stamt uit 1842 en is in de bij Chopin zo geliefde driedelige vorm, met melodieuze hoekdelen en een kalm midden. De Fantaisie in f daar-entegen kent een heel vrije rapsodische vorm en dateert uit het jaar daarvoor. Het mars-thema van het begin houdt geen stand, maar wijkt voor allerlei andere ingevingen, zoals een sombere koraalachtige episode in het midden.

Kees Arntzen

Richard Goode, specialist in het klassieke en romantische repertoire, begon zijn carrière in 1961 met de winst van de Young Concert Artists International Auditions. Sindsdien heeft hij opgetreden in vrijwel alle grote zalen met talloze gerenommeerde orkesten over de hele wereld (o.a. New York Philharmonic, Boedapest Festival Orkest, Chicago Symphony Orchestra, Cleveland Symphony Orchestra, London Philharmonic, Berliner Philharmoniker, Oslo Philharmonic en BBC Philharmonic), maar ook als solist en speler in kamermuziekensembles. Daarbij speelde hij onder de leiding van dirigenten als Iván Fischer, Andris Nelsons en Bernard Haitink. Richard Goode heeft een exclusief contract bij het Amerikaanse label Nonesuch, waarvoor hij o.a. (als eerste Amerikaan) de complete sonates van Beethoven opnam, alsmede alle pianoconcerten van Beethoven, partita's van Johann Sebastian Bach en pianoconcerten van Mozart. Daarnaast is Richard Goode actief als docent. Samen met pianiste Mitsuko Uchida richtte hij de Marlboro Music School and Festival op, waarvan hij directeur is.

**Volgende concert in de serie Internationale Topensembles I
Dinsdag 19 maart - Hertz - 20.00 uur: Artemis Quartet
Werken van Barber ('Adagio'), Britten en Schubert**